

ALEKSANDRA WŁOSIŃSKA

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI WSPÓLNOT EUROPEJSKICH DOTYCZĄCE KONWENCJI BRUKSELSKIEJ A KONWENCJA Z LUGANO

1. UWAGI WSTĘPNE

W celu zapewnienia harmonijnego rozwoju działalności gospodarczej na terenie państw zachodnioeuropejskich, szybszego podwyższania poziomu stopy życiowej oraz zacieśniania stosunków między tymi państwami poprzez utworzenie wspólnego rynku i stopniowe ujednoczanie ich polityki gospodarczej została utworzona Europejska Wspólnota Gospodarcza¹. Wprowadzanie i sprawne funkcjonowanie wspólnego rynku wymaga zabezpieczenia ochrony prawnej obywateli państw nim objętych, co wiąże się przede wszystkim z przyjęciem odpowiednich uregulowań odnośnie uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych tych państw. Powyższy fakt uwzględniono w art. 220 traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą², zgodnie z którym państwa członkowskie tej Wspólnoty zostały zobowiązane do zawarcia umów międzynarodowych w celu uproszczenia formalności związanych ze wzajemnym uznawaniem i wykonywaniem „orzeczeń sądów lub trybunałów oraz orzeczeń sądów arbitrażowych”. W wykonaniu wspomnianego wyżej zobowiązania Belgia, RFN, Francja, Włochy, Luksemburg i Holandia podpisały w dniu 27 września 1968 r. w Brukseli konwencję o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych³ (nazywaną w skrócie konwencją brukselską), która weszła w życie w dniu 1 lutego 1973 r. W konwencji tej zostały zawarte nie tylko uregulowania dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych, ale również postanowienia odnoszące się do jurysdykcji krajowej. Równocześnie jej zakresem nie objęto orzeczeń arbitrażowych; w odniesieniu do nich zostały wcześniej podpisane inne umowy międzynarodowe⁴. W konwencji brukselskiej nie przewidziano możliwości przystępowania do niej państw trzecich, nie będących członkami Europejskiej Wspólnoty Gos-

¹ Traktat w sprawie utworzenia Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej podpisany w dniu 25 marca 1957 r. w Rzymie; wszedł w życie w dniu 1 stycznia 1958 r.

² Ibidem.

³ „Official Journal of the European Communities” (dalej w skrócie: O.J.E.C.), 1972, nr L 299, s. 32.

⁴ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych podpisana w dniu 10 czerwca 1958 r. w Nowym Jorku, wypracowana w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1962 r., Nr 9, poz. 41, 42); europejska konwencja o międzynarodowym arbitrażu handlowym podpisana w dniu 21 kwietnia 1961 r. w Genewie, przygotowana w ramach Rady Europy (Dz. U. z 1964 r., Nr 40, poz. 270, 271).

podarczej, obecnie – Unii Europejskiej⁵. Ma ona zatem charakter umowy zamkniętej, co powoduje, iż objęcie państw trzecich rozwiązaniami w niej przewidzianymi jest możliwe jedynie w drodze zawarcia z nimi równoległej umowy międzynarodowej. W dniu 16 września 1988 r. w Lugano została podpisana przez państwa członkowskie Wspólnot Europejskich i państwa członkowskie Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA)⁶ konwencja o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych⁷ (nazywana w skrócie konwencją lugańską lub konwencją z Lugano). Umowa ta weszła w życie w dniu 1 stycznia 1992 r.; obecnie obowiązuje w osiemnastu państwach europejskich: Austrii, Belgii, RFN, Danii, Hiszpanii, Francji, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Grecji, Włoszech, Luksemburgu, Holandii, Portugalii, Szwecji, Szwajcarii, Islandii i Norwegii. Jest to tzw. konwencja otwarta, gdyż mogą do niej przystępować, po spełnieniu określonych warunków formalnych⁸, zaproszone państwa trzecie, nie będące członkami Wspólnot Europejskich (obecnie także Unii Europejskiej) i EFTA⁹.

W art. 63 konwencji brukselskiej każde państwo zostało zobowiązane w momencie przystąpienia do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, obecnie Unii Europejskiej, do rozpoczęcia negocjacji dotyczących tej konwencji z państwami nią związanymi w celu zapewnienia wykonania wspomnianego już art. 220 traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą (czyli – w celu przystąpienia do konwencji brukselskiej). Realizując powyższy wymóg, podpisano dotychczas cztery konwencje akcesyjne. Konwencja o przystąpieniu Danii, Wielkiej Brytanii i Irlandii¹⁰ została podpisana w Luksemburgu w dniu 9 października 1978 r.; weszła w życie w dniu 1 listopada 1986 r. Umową tą wprowadzono do konwencji brukselskiej nie tylko zmiany „techniczne”, konieczne dla dostosowania treści konwencji do systemów prawnych nowych państw, ale również – modyfikacje dotyczące treści rozwiązań przyjętych w konwencji z 1968 r., przede wszystkim w zakresie jurysdykcji, w tym zwłaszcza – jurysdykcji w sprawach ubezpieczeniowych i konsumenckich oraz jurysdykcji umownej. W dniu 25 października 1982 r. podpisano w Luksemburgu konwencję

⁵ W dniu 7 lutego 1992 r. w Maastricht podpisano traktat o Unii Europejskiej; wszedł on w życie w dniu 1 listopada 1993 r. Zgodnie z art. O tego traktatu każde państwo europejskie może ubiegać się o przyjęcie do Unii Europejskiej; równocześnie zostają skreślone odpowiednie przepisy o przystąpieniu w traktatach ustanawiających Wspólnoty Europejskie; zatem – możliwość ubiegania się o członkostwo we Wspólnotach Europejskich (Europejskiej Wspólnocie Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej, której nazwę zmieniono w traktacie o Unii Europejskiej na nazwę Wspólnota Europejska, Europejskiej Wspólnocie Energii Atomowej) została zastąpiona możliwością ubiegania się o członkostwo w Unii Europejskiej.

⁶ W dniu 16 września 1988 r. konwencja ta została podpisana przez Belgię, Danię, Grecję, Włochy, Luksemburg, Portugalię, Szwecję, Islandię, Norwegię i Szwajcarię.

⁷ O.J.E.C., 1988, nr L 319, s. 9; tekst tej konwencji w języku polskim: „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1997, z. 4, s. 703 - 815.

⁸ Art. 60 lit. c i art. 62 pkt. 1 lit. b konwencji z Lugano.

⁹ W świetle powyższego Polska jako państwo trzecie, nie będące członkiem Unii Europejskiej i EFTA, mogłaby przystąpić do konwencji z Lugano. W marcu 1998 r. Polska otrzymała od państwa będącego depozytariuszem tej konwencji – Szwajcarii zaproszenie do przystąpienia do tej umowy międzynarodowej; zaproszenie wystosowano na wniosek Holandii. W dniu 10.04.1999 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wyraził zgodę na dokonanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikacji konwencji z Lugano; według komunikatu służb prasowych Kancelarii Prezydenta z dnia 10.05.1999 r. ustawa o ratyfikacji wyżej wymienionej konwencji została już przez Prezydenta podpisana i po opublikowaniu w Dzienniku Ustaw wejdzie w życie z dniem jej ogłoszenia.

¹⁰ O.J.E.C., 1978, nr L 304, s. 1.

o przystąpieniu Grecji¹¹, która weszła w życie w dniu 1 kwietnia 1989 r. i wprowadziła do konwencji brukselskiej jedynie nieliczne zmiany niezbędne dla dostosowania jej treści do porządku prawnego Grecji. Następnie w dniu 26 maja 1989 r. w Donostia – San Sebastian została podpisana konwencja o przystąpieniu Hiszpanii i Portugalii¹², nazywana w skrócie konwencją z San Sebastian; weszła ona w życie w dniu 1 lutego 1991 r. Umowa ta przewidywała, oprócz zmian dostosowawczych, także modyfikacje w treści konwencji brukselskiej wzorowane na rozwiązaniach przyjętych wcześniej w konwencji z Lugano, w szczególności: wprowadzenie jurysdykcji specjalnej w odniesieniu do określonych, nowych rodzajów spraw (m.in. spraw dotyczących indywidualnych umów o pracę); zmianę w zakresie uregulowania jurysdykcji wyłącznej (w sprawach, których przedmiotem są krótkoterminowe umowy dzierżawy nieruchomości); zmianę postanowień dotyczących formy umów zawieranych przez strony odnośnie jurysdykcji i wprowadzenie ograniczenia mocy prawnej tych umów; zmianę regulacji odnoszącej się do zagadnienia zawisłości sporu przed sądem zagranicznym. Ostatnią z umów akcesyjnych – konwencję o przystąpieniu Austrii, Finlandii i Szwecji¹³ podpisano w Brukseli w dniu 29 listopada 1996 r. Dotychczas została ona ratyfikowana w Holandii i nie weszła jeszcze w życie. Obecnie konwencja brukselska obowiązuje zatem w wersji ustalonej w 1989 r.¹⁴ na terytorium dwunastu państw europejskich: Belgii, RFN, Danii, Hiszpanii, Portugalii, Francji, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Holandii, Luksemburga, Grecji i Włoch¹⁵.

Treść konwencji brukselskiej i konwencji z Lugano jest niemal w całości identyczna. Przyjęto w nich szereg rozwiązań mających służyć zagwarantowaniu bezpieczeństwa prawnego osób zamieszkałych/mających siedzibę w państwach nimi związanych, a zwłaszcza:

- a) szczegółowe postanowienia dotyczące jurysdykcji, nadające się do bezpośredniego stosowania – głównym łącznikiem użytym w konwencjach jest miejsce zamieszkania/siedziba, obywatelstwo nie występuje w nich jako łącznik osobowy, w sprawach o uznanie lub stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia jurysdykcja sądu pochodzenia orzeczenia może być sprawdzana jedynie w wyjątkowych, ściśle określonych sytuacjach;

¹¹ O.J.E.C., 1982, nr L 388, s. 1.

¹² O.J.E.C., 1989, nr L 285, s. 1.

¹³ O.J.E.C., 1997, nr C 15, s. 1.

¹⁴ Tekst jednolity w: O.J.E.C., 1990, nr C 189, s. 2.

¹⁵ Gdyby Polska uzyskała członkostwo w Unii Europejskiej, to przystąpienie do konwencji brukselskiej stałoby się dla niej wiążące (art. 63 tej umowy). W literaturze polskiej odnośnie konwencji brukselskiej i konwencji lugańskiej zob. zwłaszcza: A. Maczyński, *Jednolite europejskie normy o jurysdykcji krajowej i skuteczności orzeczeń zagranicznych*, w: *Księga pamiątkowa. I Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej*, Kluczbork 1993, s. 137 - 154; C. Smorszczewski, *Jurysdykcja krajowa w sprawach cywilnych i handlowych według konwencji brukselskiej i lugańskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1997, z. 4, s. 627 - 656; N. Półtorak, *Uznanie i wykonalność orzeczeń zagranicznych według konwencji brukselskiej i lugańskiej*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1997, z. 4, s. 657 - 683; C. Mik, *Sądy polskie wobec perspektywy przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej (przyczynek do dyskusji)*, „Przegląd Prawa Europejskiego” 1997, nr 1(2), s. 20 - 31; K. Lubiński, *Tendencje unifikacyjne w rozwoju prawa postępowania cywilnego*, w: *Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, Łódź 1998, s. 225 - 247; W. J. Habscheid, *Europeizacja prawa cywilnego procesowego*, w: *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębność krajowe*, Lublin 1997, s. 33 - 51; odnośnie konwencji brukselskiej także: N. Półtorak, *Zmiany w postępowaniu przed sądami polskimi jako konsekwencja przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, w: *Polska w Unii Europejskiej. Perspektywy, warunki, szanse, zagrożenia*, Toruń 1997, s. 269 - 281; K. Weitz, *Pojęcie uznania orzeczenia zagranicznego*, „Przegląd Sądowy” 1998, nr 7 - 8, s. 52 - 87.

- b) automatyczne uznawanie zagranicznych orzeczeń sądowych (bez przeprowadzania w tym zakresie postępowania sądowego);
- c) uproszczona, szybka procedura uzyskiwania orzeczenia w przedmiocie stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia sądowego – postępowanie jednostronne, wniosek strony powinien zostać rozpatrzony bezwzględnie (postępowanie odwoławcze ma charakter kontradiktoryjny);
- d) stosowanie wyżej wymienionej, uproszczonej procedury w sprawach o uznanie zagranicznego orzeczenia sądowego, gdy uznanie określonego orzeczenia stanowi kwestię sporną;
- e) zakaz badania pod względem merytorycznym orzeczeń zagranicznych, co do których jest poszukiwane uznanie lub stwierdzenie wykonalności;
- f) odmowa uznania oraz odmowa stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia możliwe tylko w sytuacjach wymienionych w konwencjach;
- g) stosowanie wyżej wymienionej, uproszczonej procedury dotyczącej stwierdzenia wykonalności zagranicznych orzeczeń w odniesieniu do dokumentów urzędowych i ugód sądowych.

Fakt, że konwencja brukselska i konwencja z Lugano zawierają równoległą treść, znajduje wyraz w ich strukturze. W obu umowach zamieszczono wstęp i 68 artykułów, które zostały uporządkowane w ośmiu tytułach; dwa spośród tych tytułów podzielono na rozdziały (tytuł II i tytuł III). Zarówno w konwencji brukselskiej, jak i w konwencji lugańskiej: tytuł I dotyczy przedmiotowego zakresu obowiązywania konwencji; tytuł II obejmuje artykuły poświęcone jurysdykcji; w tytule III uregulowano zagadnienia uznawania i stwierdzania wykonalności zagranicznych orzeczeń; tytuł IV odnosi się do wykonywania dokumentów urzędowych i ugód sądowych; w tytule V zawarto artykuły dotyczące określania miejsca zamieszkania osoby fizycznej oraz siedziby osoby prawnej; tytuł VI obejmuje postanowienia przejściowe; tytuł VII dotyczy relacji między konwencją a innymi umowami międzynarodowymi, w konwencji z Lugano – również między tym porozumieniem a konwencją brukselską; w tytule VIII umieszczono postanowienia końcowe dotyczące w szczególności problemów ratyfikacji konwencji, początku jej obowiązywania i autentyczności tekstów jej różnych wersji językowych. Do konwencji brukselskiej załączono protokół stanowiący na podstawie art. 65 tej umowy jej integralną część, w którym zostały zawarte dodatkowe postanowienia dotyczące jurysdykcji (m.in. stosowania konwencyjnych przepisów jurysdykcyjnych w RFN; jurysdykcji wyłącznej w sprawach patentowych) oraz innych kwestii proceduralnych (m.in. doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych; rozszerzenia występującego w konwencji pojęcia „sąd” na duńskie organy administracyjne w sprawach alimentacyjnych; zakazu pobierania opłat, których wysokość zależy od wartości przedmiotu sprawy, w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności zagranicznego orzeczenia), a także – wspólną deklarację, w której znalazło wyraz dążenie państw – sygnatariuszy tej konwencji do zapewnienia jej skutecznego i jednolitego stosowania, zwłaszcza poprzez przekazanie Trybunałowi Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich kompetencji do dokonywania jej wykładni. Natomiast do konwencji z Lugano zostały załączone trzy protokoły dodatkowe, będące integralną częścią tej konwencji (art. 65

konwencji z Lugano) – protokół nr 1 w sprawie niektórych zagadnień dotyczących jurysdykcji, procedury i wykonywania orzeczeń (zawierający treść niemal w całości identyczną z treścią protokołu załączonego do konwencji brukselskiej); protokół nr 2 w sprawie jednolitej interpretacji konwencji; protokół nr 3 w sprawie stosowania artykułu 57 – oraz trzy deklaracje przedstawicieli rządów państw – sygnatariuszy konwencji; jedna dotycząca wspomnianego wyżej protokołu nr 3 i dwie odnoszące się do kwestii interpretacyjnych.

Warunkiem koniecznym dla zrealizowania celów konwencji brukselskiej i konwencji z Lugano jest nie tylko przyjęcie odpowiednich rozwiązań, ale również zapewnienie ich jednolitej wykładni i stosowania. Mimo równoległej treści obu umów w zakresie podstawowych mechanizmów ich interpretowania występuje istotna różnica; zagadnienie to stanowi przedmiot dalszych rozważań objętych niniejszym opracowaniem.

2. ORZECZENIA TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI WSPÓLNOT EUROPEJSKICH JAKO PODSTAWOWY ŚRODEK SŁUŻĄCY JEDNOLITEJ WYKŁADNI KONWENCJI BRUKSELSKIEJ

W odniesieniu do postanowień konwencji brukselskiej państwa związane tym porozumieniem przekazały kompetencję do dokonywania wykładni Trybunałowi Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich¹⁶ (nazywanemu w skrócie Trybunałem Sprawiedliwości). Zdecydowały o tym w podpisany w Luksemburgu w dniu 3 czerwca 1971 r. protokole interpretacyjnym¹⁷, który wszedł w życie w dniu 1 września 1975 r. Na podstawie art. 9 powyższego protokołu każde państwo w momencie przystąpienia do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (obecnie Unii Europejskiej) zostaje zobowiązane do podpisania i ratyfikowania tego dokumentu.

Zgodnie z art. 1 protokołu interpretacyjnego kompetencja Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich odnośnie dokonywania wykładni obejmuje konwencję brukselską wraz z załączonym do niej protokołem, konwencje akcesyjne dotyczące konwencji brukselskiej oraz protokół interpretacyjny. W protokole tym przewidziano dwa różne postępowania umożliwiające uzyskanie orzeczenia Trybunału.

Pierwsze postępowanie – wzorowane na określonej w art. 177 traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą procedurze wydawania przez Trybunał Sprawiedliwości orzeczeń wstępnych w ramach dokonywania interpretacji prawa wspólnotowego – zostało uregulowane w art. 2 i 3 protokołu. W postanowieniach tych wprowadzono możliwość wystąpienia przez sąd krajowy państwa związanego konwencją brukselską do Trybuna-

¹⁶ Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich został powołany jako organ sądowy w strukturze Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali na mocy traktatu paryskiego z dnia 18 kwietnia 1951 r. ustanawiającego tę Wspólnotę. Na podstawie konwencji w sprawie wspólnych instytucji Wspólnot Europejskich z dnia 25 marca 1957 r. stał się on wspólnym organem sądowym trzech Wspólnot: Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (od wejścia w życie traktatu o Unii Europejskiej zwanej Wspólnotą Europejską) oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej.

¹⁷ Protokół z dnia 3 czerwca 1971 r. w sprawie interpretowania przez Trybunał Sprawiedliwości konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych; modyfikowany kolejnymi konwencjami akcesyjnymi; tekst jednolity w: O.J.E.C., 1990, nr C 189, s. 25.

łu Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich o wydanie orzeczenia wstępnego w odniesieniu do każdej kwestii powstałej na gruncie stosowania tej konwencji w sprawie rozpoznawanej przez ten sąd, której interpretacja budzi wątpliwości, a której rozstrzygnięcie jest zdaniem sądu krajowego konieczne dla wydania orzeczenia w sprawie. W świetle art. 2 protokołu z wnioskiem do Trybunału o wydanie orzeczenia wstępnego mogą występować tylko następujące sądy krajowe: sądy kasacyjne i inne sądy ostatniej instancji (wymienione w tym artykule), sądy wyższej instancji w toku postępowania odwoławczego oraz – w razie wniesienia środka odwoławczego od rozstrzygnięcia o stwierdzeniu wykonalności zagranicznego orzeczenia – sądy (wyższej instancji) wymienione w art. 37 konwencji brukselskiej. Sądom pierwszej instancji nie przyznano uprawnień do występowania do Trybunału o wydanie orzeczenia interpretacyjnego. Jeżeli kwestia wymagająca wykładni Trybunału Sprawiedliwości powstanie w toku postępowania przed sądem ostatniej instancji państwa związanego konwencją, to zgodnie z art. 3 pkt. 1 protokołu sąd ten jest zobowiązany przedstawić ją Trybunałowi, o ile stwierdzi konieczność jej rozstrzygnięcia dla umożliwienia wydania orzeczenia w sprawie. Natomiast gdy taka kwestia powstanie w toku postępowania przed sądem wyższej instancji, sąd ten może wystąpić do Trybunału o dokonanie wykładni, ale nie ma takiego obowiązku (art. 3 pkt. 2 protokołu). W protokole interpretacyjnym nie został uregulowany problem mocy wiążącej orzeczeń wstępnych Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. Na podstawie art. 5 protokołu – z zastrzeżeniem innej treści postanowień tego dokumentu – do procedury wydawania orzeczeń wstępnych przez Trybunał Sprawiedliwości wprowadzonej w tym protokole mają zastosowanie także postanowienia traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą oraz załączonego do tego traktatu protokołu regulującego statut Trybunału Sprawiedliwości, które odnoszą się do procedury wydawania przez ten Trybunał orzeczeń wstępnych. W powyższych postanowieniach traktatu i protokołu dotyczącego statutu Trybunału Sprawiedliwości również nie została jednoznacznie rozstrzygnięta kwestia mocy wiążącej orzeczeń interpretacyjnych Trybunału, ale na gruncie art. 177 traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą w ramach doktryny¹⁸ oraz judykatury, w tym orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, sformułowano w omawianym zakresie następujące zasady:

- orzeczenie wstępne jest bezpośrednio wiążące dla sądu krajowego, który wystąpił do Trybunału o jego wydanie; powyższy wniosek jest uzasadniony

¹⁸ Zob. m.in.: J. Kropholler, *Europäisches Zivilprozeßrecht: Kommentar zu EuGVÜ und Lugano-Übereinkommen*, Heidelberg 1996, s. 37; M. Darnon, *The Task of the Court of Justice and the System of the Brussels Convention*, w: *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe: Proceedings of the Colloquium on the Interpretation of the Brussels Convention by the Court of Justice considered in the context of the European Judicial Area*, Luxembourg 11 and 12 March 1991, London, Dublin, Edinburgh, Brussels 1992, s. 5; P. Kaye, *Civil Jurisdiction and Enforcement of Foreign Judgments: the Application in England and Wales of the Brussels Convention of 1968 on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters under the Civil Jurisdiction and Judgments Act 1982*, Abingdon 1987, s. 1758 - 1762; K. Wójtowicz, *Orzeczenie wstępne Trybunału Wspólnot Europejskich*, Acta Universitatis Wratislaviensis, „Przegląd Prawa i Administracji” 1996, t. XXXIV, s. 137 - 138; J. Skrzydło, *Sędzia polski wobec perspektywy członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, „Państwo i Prawo” 1996, nr 11, s. 44; J. Skrzydło, *Konieczne zmiany w prawie polskim w perspektywie współpracy sądów polskich z Trybunałem Wspólnot (Na podstawie art. 177 Traktatu WE)*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 8, s. 97; D. Lasok, *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Toruń 1995, s. 156.

w świetle sformułowania art. 177, według którego Trybunał wydaje w zakresie interpretacji prawa wspólnotowego nie opinię, a rozstrzygnięcie ostateczne, wiążące (*ruling, question préjudiciel*), przeciwko któremu nie przewidziano możliwości wniesienia środka odwoławczego¹⁹;

- orzeczenie wstępne jest bezpośrednio wiążące także dla wszystkich innych sądów w toku postępowania instancyjnego w sprawie²⁰;
- mimo mocy wiążącej orzeczenia wstępnego sądy krajowe mogą ponownie zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości o wyjaśnienie każdej kwestii budzącej wątpliwość²¹;
- wykładnia sformułowana w orzeczeniu wstępnym jest traktowana jako wiążąca przez wszystkie sądy krajowe państw – członków Wspólnoty (dopóki Trybunał nie wyda nowego orzeczenia interpretacyjnego w przedmiotowym zakresie); sąd krajowy, który chciałby w rozpatrywanej przez siebie sprawie odstąpić od wykładni ustalonej wcześniej przez Trybunał Sprawiedliwości, powinien skierować do tego Trybunału wnioski o wydanie nowego orzeczenia wstępnego – zasada ta, realizowana w praktyce sądowej, stanowi przedmiot dyskusji²²; jej zaakceptowanie jest uzasadnione faktem, że przyjęcie powyższego rozwiązania umożliwia w rzeczywistości osiągnięcie tak istotnego celu jak jednolite stosowanie prawa wspólnotowego w ramach różnych systemów prawnych wszystkich państw członkowskich Wspólnoty.

W świetle treści wspomnianego art. 5 protokołu interpretacyjnego (oraz poglądów formułowanych w doktrynie i orzecznictwie) przedstawione wyżej zasady, dotyczące mocy wiążącej orzeczeń wstępnych Trybunału Sprawiedliwości, mają zastosowanie również w zakresie interpretowania konwencji brukselskiej²³.

Drugi rodzaj postępowania prowadzącego do wydania przez Trybunał Sprawiedliwości orzeczenia interpretacyjnego został określony w art. 4 protokołu. Zgodnie z tą procedurą nie sąd krajowy, a – właściwy organ władzy państwa związanej konwencją brukselską (prokurator generalny przy sądzie kasacyjnym bądź inny organ upoważniony do tego przez pań-

¹⁹ Zob. orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C – 346/93, „Kleinwort Benson Ltd p. City of Glasgow District Council”; [1995] E.C.R. (European Court Reports – Reports of Cases before the Court of Justice of the European Communities; Luxembourg), I - 615.

²⁰ M.in. sprawa 166/73, „Rheinmühlen Düsseldorf p. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel”; [1974] E.C.R., 33.

²¹ „(...) Art. 177 zawsze zezwala sądowi krajowemu, gdy sąd ten uzna to za konieczne, na ponowne skierowanie do Trybunału pytania dotyczącego interpretacji (...)” – orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości z dnia 27.03.1963 r. wydane w połączonych sprawach 28, 29 i 30/62. „Da Costa p. Nederlandse Belastingadministratie”; [1963] E.C.R., 31, s. 38.

²² Por. P. Mathijsen, *A Guide to European Community Law*, London 1990, s. 82; A. Arnulf, *Owing up to Fallability: Precedent and the Court of Justice*, „Common Market Law Review” 1993, No 2, s. 247 - 266; T. Koopmans, *Stare decisis in European Law*, w: *Essays in European Law and Integration*, Deventer 1982; M. Darmon, op. cit., s. 5; J. Kropholler, op. cit., s. 37; D. Lasok, op. cit., s. 156; K. Wójtowicz, op. cit., s. 137; J. Skrzydło, *Sędzia polski wobec ...*, s. 44.

²³ Przyjęcie wyżej wymienionych zasad w zakresie interpretowania konwencji brukselskiej zostało potwierdzone przez sam Trybunał Sprawiedliwości, gdyż „(...) zasada bezpieczeństwa prawnego w ramach wspólnotowego systemu prawnego oraz cele konwencji brukselskiej w świetle art. 220 traktatu ustanawiającego EWG, będącego podstawą konwencji, wymagają jednolitego stosowania we wszystkich państwach członkowskich pojęć prawnych i klasyfikacji prawnych sformułowanych przez Trybunał Sprawiedliwości w kontekście konwencji brukselskiej (...)” – orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14.07.1977 r.; połączone sprawy 9 i 10/77, „Bavaria Fluggesellschaft and Germanair p. Eurocontrol”; [1977] E.C.R., 1517, s. 1525. Zob. także: J. Kropholler, op. cit., s. 37; M. Darmon, op. cit., s. 5; P. Kaye, op. cit., s. 1758 - 1760.

stwo) może wystąpić do Trybunału o dokonanie wykładni postanowień tej umowy międzynarodowej lub innych, związanych z nią dokumentów wymienionych w art. 1 protokołu. Możliwość ta dotyczy sytuacji, gdy orzeczenie wydane przez sąd określonego państwa – strony konwencji brukselskiej, korzystające już z powagi rzeczy osądzonej, jest sprzeczne z interpretacją postanowień tej konwencji (lub innych aktów wymienionych w art. 1 protokołu) dokonaną przez Trybunał Sprawiedliwości albo przez jeden z sądów krajowych innego państwa związanego konwencją, wymienionych w art. 2 protokołu (sąd ostatek bądź wyższej instancji), w orzeczeniu korzystającym z powagi rzeczy osądzonej. Wydane w tym trybie orzeczenie interpretacyjne Trybunału ma charakter doradczy i nie wpływa na sprzeczne, prawomocne orzeczenia krajowe; jego znaczenie w zakresie interpretacji dotyczy przyszłych spraw. W praktyce postępowanie to nie zyskało dotychczas szerszego zastosowania.

3. ORZECZENIA TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI WSPÓLNOT EUROPEJSKICH NA TLE MECHANIZMÓW INTERPRETOWANIA KONWENCJI Z LUGANO

Państwa członkowskie EFTA związane konwencją z Lugano nie zaakceptowały uprawnienia Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich do wydawania orzeczeń wstępnych względem postanowień tej konwencji, ponieważ Trybunał ten stanowi organ Wspólnot Europejskich, a nie – EFTA. Autorzy konwencji lugańskiej wprowadzili w związku z tym inną procedurę służącą zapewnieniu jej jednolitej wykładni i jednolitego stosowania. Została ona uregulowana przede wszystkim w załączonym do tej umowy protokole nr 2 w sprawie jednolitej interpretacji konwencji z Lugano. Na podstawie art. 1 wspomnianego protokołu sądy każdego państwa związanego konwencją powinny podczas jej stosowania brać pod uwagę zasady sformułowane w odpowiednich, istotnych orzeczeniach dotyczących postanowień tej umowy, wydanych przez sądy innych państw nią związanych. Orzeczenia, które powinny być uwzględniane, określono w art. 2 protokołu; są to orzeczenia wydane w ostatek instancji oraz inne orzeczenia o szczególnym znaczeniu, które stały się już prawomocne. Ponadto w art. 2 protokołu został wprowadzony system konsultacji i wymiany informacji między państwami związanymi konwencją, obejmujący wymienione wyżej orzeczenia sądów krajowych, wydane na podstawie konwencji lugańskiej oraz brukselskiej, a także orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości dotyczące konwencji brukselskiej. Celem tego systemu jest przede wszystkim porównywanie stosowania obu konwencji, ich interpretacji dokonywanych w orzecznictwie sądów krajowych i orzecznictwie Trybunału²⁴. Równocześnie w art. 3 pro-

²⁴ Wspomniane orzeczenia sądów krajowych są przekazywane przez odpowiednie organy państw związanych konwencją z Lugano do organu centralnego (kanclerza Trybunału Sprawiedliwości), który dokonuje ich klasyfikacji, a o ile jest to konieczne – również ich tłumaczenia, streszczenia i publikacji; organ ten jest odpowiedzialny za przekazywanie informacji odnośnie tych orzeczeń właściwym organom państw – sygnatariuszy konwencji, państw przystępujących do niej oraz Komisji Europejskiej.

tokołu przewidziano utworzenie stałego komitetu w celu umożliwienia wymiany opinii między państwami – stronami konwencji z Lugano co do funkcjonowania tej umowy oraz dokonania, w razie potrzeby, rewizji jej postanowień (art. 4).

Państwa związane konwencją z Lugano podpisały również dwie, wspomniane już, deklaracje dotyczące kwestii interpretacyjnych. W pierwszej z nich państwa członkowskie Wspólnot Europejskich oświadczyły, że uważają za właściwe, aby Trybunał Sprawiedliwości, interpretując konwencję brukselską, w należyтым stopniu brał pod uwagę orzeczenia wydane przez sądy krajowe w odniesieniu do konwencji z Lugano. W drugiej deklaracji państwa członkowskie EFTA oświadczyły, że uważają za właściwe, aby ich sądy krajowe, interpretując konwencję z Lugano, w należyтым stopniu brały pod uwagę orzeczenia wydane przez Trybunał Sprawiedliwości oraz sądy krajowe państw członkowskich Wspólnot Europejskich odnośnie postanowień konwencji brukselskiej, które zostały w istocie odtworzone w konwencji z Lugano. Powyższe deklaracje znacznie różnią się od siebie pod względem treści. Państwa Wspólnot Europejskich nie podpisały deklaracji, zgodnie z którą uznawałyby za właściwe, aby ich sądy krajowe, interpretując konwencję z Lugano, zwracały należytą uwagę na orzeczenia wydane przez Trybunał Sprawiedliwości odnośnie konwencji brukselskiej, gdyż wspomniane orzeczenia są traktowane jako wiążące przez sądy tych państw – państw będących stronami również wyżej wymienionej umowy i powinny być uwzględniane także w stosunku do identycznych postanowień konwencji z Lugano²⁵; podkreślanie tego faktu w odrębnej deklaracji uznano za zbędne.

Inaczej sytuacja kształtuje się w ramach stosowania konwencji lugańskiej przez sądy państw członkowskich EFTA; państw nie będących stronami konwencji brukselskiej. Przede wszystkim należy zauważyć, że charakter prawny deklaracji sporządzonych przy podpisywaniu konwencji z Lugano jest niejednoznaczny. Deklaracje te nie stanowią – jak np. protokół nr 2 – integralnej części konwencji, a zawarte w nich sformułowania nie wyrażają *stricto* zobowiązania. Zgodnie z art. 31 pkt. 2 lit. b konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów²⁶ kontekst dla celów interpretacji umowy międzynarodowej obejmuje oprócz tekstu umowy (włącznie ze wstępem i aneksami) również każdy dokument, sporządzony przez jedną lub więcej stron, w związku z zawarciem umowy i przyjęty przez inne jej strony jako dokument odnoszący się do tej umowy. Omawiane deklaracje zostały sformułowane przez kilka państw w związku z zawarciem konwencji z Lugano i są przyjmowane przez inne państwa związane tą konwencją jako „część transakcji”, jako dokumenty odnoszące się do tej konwencji; każde państwo przystępujące do konwencji z Lugano jest zobowiązane do zaakceptowania załączonych do niej deklaracji. Powinny one zatem zawsze być uwzględnia-

²⁵ Zob. uwagi sformułowane w punkcie 2 niniejszego artykułu odnośnie mocy wiążącej orzeczeń wstępnych Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich w kontekście konwencji brukselskiej, a także – G. Möller, *The Outlook for the System for the Free Movement of Judgments Created by the Brussels Convention*, w: *Civil Jurisdiction and Judgments in Europe* (...), s. 219; J. Kropholler, *op. cit.*, s. 51.

²⁶ Konwencja o prawie traktatów z dnia 23 maja 1969 r., podpisana w Wiedniu; „*American Journal of International Law*”, Washington 1969, nr 4, s. 875; Dz. U. z 1990 r., Nr 74, poz. 439 (załącznik).

ne obok tekstu konwencji dla celów jej interpretacji, a nie – jedynie jako pomocnicze środki interpretacyjne w znaczeniu art. 32 wspomnianej konwencji wiedeńskiej, znajdujące zastosowanie uzupełniająco i fakultatywnie dopiero po dokonaniu interpretacji na podstawie art. 31 tej konwencji. W świetle powyższego sądy krajowe państw EFTA powinny brać pod uwagę treść deklaracji, podpisanej przez te państwa, w celu interpretowania konwencji z Lugano, ale mogą w pełni korzystać ze swobodnego uznania, decydując o tym, jakie znaczenie przyznają orzecznictwu m.in. Trybunału Sprawiedliwości dotyczącemu konwencji brukselskiej w konkretnej sprawie. Jeżeli sąd państwa EFTA stwierdzi, że przyczyny, które uzasadniały rozstrzygnięcie przez ten Trybunał określonej kwestii w określony sposób, nie mają zastosowania w kontekście konwencji z Lugano, może wówczas odejść od wykładni Trybunału i dokonać samodzielnej interpretacji²⁷.

Przedstawione wyżej uwagi nie odnoszą się jednak do całości orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. We wstępie protokołu nr 2 stwierdzono, że negocjacje, które doprowadziły do zawarcia konwencji z Lugano, były prowadzone w oparciu o treść konwencji brukselskiej z uwzględnieniem dotyczących jej orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości, czyli – orzeczenia tego Trybunału wydane w stosunku do postanowień konwencji brukselskiej do dnia przedstawienia konwencji z Lugano do podpisu, tzn. do dnia 16 września 1988 r., stanowiły podstawę rozwiązań sformułowanych w tej umowie. W związku z powyższym, w świetle woli autorów konwencji lugańskiej, mogą one być uważane za „część” konwencji z Lugano w takim zakresie, w jakim konwencja ta została oparta na konwencji brukselskiej i dotyczącym jej orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości. Tym samym orzeczenia Trybunału wydane do dnia 16 września 1988 r., mimo iż odnoszą się do konwencji brukselskiej, powinny być uwzględniane jako podstawa rozstrzygnięcia przez sądy krajowe wszystkich państw – stron konwencji z Lugano podczas stosowania postanowień tej konwencji identycznych z treścią konwencji brukselskiej²⁸.

4. WNIOSKI KOŃCOWE

Przygotowanie i wprowadzenie zbioru ujednoczonych regulacji prawnych w zakresie postępowania cywilnego w państwach europejskich o różnych tradycjach i systemach prawnych stanowi niewątpliwie zadanie bardzo trudne. Istotnymi etapami jego realizacji były wejście w życie w 1973 r. konwencji brukselskiej oraz wejście w życie w 1992 r. konwencji z Lugano. Szczególne znaczenie w tym kontekście – ze względu na różnice w porząd-

²⁷ Por. G. Möller, op. cit., s. 218 - 219; N. Wahl, *The Lugano Convention and Legal Integration: The Lugano Convention on Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters and its Effects on Legal Integration between the European Community and the EFTA States*, Stockholm 1990, s. 61 - 62, 72.

²⁸ G. A. L. Droz, *La Convention de Lugano parallele a la Convention de Bruxelles concernant la compétence judiciaire et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale, (relations entre Communauté économique européenne et Association européenne de libre échange)*, „Revue critique de droit international privé” 1/1989, s. 11; G. Möller, op. cit., s. 218; J. Kropholler, op. cit., s. 50 - 51.

kach prawnych państw Unii Europejskiej i EFTA – zyskuje zapewnienie jednolitego, skutecznego stosowania wprowadzonych wspomnianymi konwencjami rozwiązań. Mimo równoległej, niemal w całości identycznej treści obu umów nie udało się wprowadzić jednolitego mechanizmu w zakresie ich interpretacji.

W odniesieniu do konwencji brukselskiej kompetencja do dokonywania wykładni jej postanowień została przyznana Trybunałowi Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich (protokół interpretacyjny z 1971 r.); przy czym – przewidziano dwie różne procedury wydawania przez ten Trybunał orzeczeń interpretacyjnych: procedurę wydawania orzeczeń wstępnych na wniosek właściwego sądu krajowego państwa związanego konwencją oraz procedurę wydawania orzeczeń, mających zapobiegać powstawaniu sprzeczności interpretacyjnych w przyszłości na wniosek odpowiedniego organu władzy państwa związanego konwencją.

Natomiast w stosunku do postanowień konwencji z Lugano został wprowadzony system konsultacji i wymiany informacji między państwami – stronami tej konwencji obejmujący określone orzeczenia sądów krajowych tych państw, wydane w oparciu o konwencję lugańską, konwencję brukselską oraz orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich odnoszące się do konwencji brukselskiej (protokół nr 2 w sprawie jednolitej interpretacji konwencji z Lugano, załączony do tej konwencji i stanowiący jej integralną część; sądy krajowe państw związanych konwencją z Lugano zostały zobowiązane do uwzględniania, podczas stosowania tej umowy, orzeczeń sądów krajowych innych państw nią związanych, które wydano na podstawie tej konwencji). Równocześnie dla celów interpretacyjnych załączono do konwencji dwie deklaracje wyrażające konieczność uwzględniania przez sądy krajowe państw EFTA orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich i sądów państw członkowskich Wspólnot Europejskich, obecnie Unii Europejskiej, wydanych odnośnie postanowień konwencji brukselskiej, a także – uwzględniania przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, podczas interpretacji konwencji brukselskiej, orzeczeń sądów krajowych wydanych w stosunku do postanowień porozumienia z Lugano. W przedmiocie orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, dotyczącego identycznych z treścią konwencji lugańskiej postanowień konwencji brukselskiej, można sformułować w kontekście konwencji z Lugano następujące zasady:

- a) jeżeli konwencja z Lugano jest stosowana przez sąd krajowy państwa członkowskiego Wspólnot Europejskich (obecnie Unii Europejskiej) – orzeczenia Trybunału powinny być traktowane jako wiążące;
- b) jeżeli konwencja z Lugano jest stosowana przez sąd krajowy państwa członkowskiego EFTA:
 - orzeczenia Trybunału wydane przed dniem przedstawienia tej konwencji do podpisu, czyli przed dniem 16 września 1988 r., powinny być traktowane jako wiążące (były podstawą rozwiązań zawartych w konwencji z Lugano – wstęp wspomnianego protokołu nr 2);
 - orzeczenia Trybunału wydane później powinny być uwzględniane (ze względu na ich znaczenie interpretacyjne), ale sądy krajowe mogą

korzystać w tym zakresie ze swobodnego uznania (deklaracja państw członkowskich EFTA).

W świetle powyższego – mimo zasadniczych różnic między przyjętymi mechanizmami interpretowania konwencji brukselskiej i konwencji z Lugano – orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich ma istotne znaczenie w odniesieniu do obu tych umów; chociaż Trybunałowi temu nie przekazano kompetencji do dokonywania wykładni postanowień konwencji z Lugano, to jednak jego rozstrzygnięcia, pośrednio, wywierają wpływ na kształtowanie się orzecznictwa krajowego i wykładni w stosunku do tej umowy międzynarodowej.

Protokół interpretacyjny z 1971 r., protokół nr 2 oraz deklaracje, dotyczące kwestii interpretacyjnych, stwarzają ramy umożliwiające formułowanie jednolitej wykładni równoległych rozwiązań przewidzianych w obu wyżej wymienionych konwencjach. Nie eliminują one jednak całkowicie niebezpieczeństwa powstania sprzecznego orzecznictwa na tle stosowania tych umów, w szczególności ze względu na brak jednoznacznego, wyraźnego określenia mocy wiążącej orzeczeń interpretacyjnych Trybunału Sprawiedliwości oraz złożone regulacje dotyczące dokonywania wykładni postanowień konwencji z Lugano, będące rezultatem faktu, iż nie udało się powołać jednego międzynarodowego organu sądowego uprawnionego do interpretowania zarówno konwencji brukselskiej, jak i – konwencji z Lugano. Ograniczeniu skutków niebezpieczeństwa sprzecznych rozstrzygnięć może służyć procedura wprowadzona w art. 4 protokołu nr 2, która umożliwia w ramach posiedzeń stałego komitetu wymianę opinii między stronami konwencji z Lugano co do jej funkcjonowania, zwłaszcza w kontekście rozwoju orzecznictwa, a także – w razie potrzeby – rewizję tej konwencji.

JUDICIAL DECISIONS OF THE EUROPEAN COMMUNITIES' COURT OF JUSTICE CONCERNING THE BRUSSELS CONVENTION AND THE LUGANO CONVENTION

S u m m a r y

The Author confronts two international legal acts – the Convention signed in Brussels on September 27, 1968, and the Convention signed in Lugano on September 16, 1988 – both relating to legal system of the European Economic Communities and of the European Free Trade Association (EFTA). The texts of the two documents are related first of all to: the range of jurisdiction of courts, the recognition of judicial decisions taken by foreign courts, a simplification of proceedings at a court, the executability of foreign judicial decisions, the interdiction of re-examining foreign judicial decision as in its merits.

Next the Author analyses judicial decisions of the Court of Justice of European Communities as being fundamental mean serving for univocal interpretation of the Brussels Convention and then also the controversies among the States-members of the EFTA because of competence of the Tribunal against the background of provisions of the Lugano Convention (being done that this Tribunal is an organ of European Communities and not of the EFTA).

Finally, the Author is occupied with application of the Lugano Convention by courts of States being not EFTA members.